מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לֵעָקֵר מִמְּקוֹמָן עַד שֶׁיִּגְמֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר שִׂים שָׁלוֹם. וְאֵין רַשָּׁאִין לְכֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. וּמִתַּקְּנוֹת (עֶזְרָא) שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לַדּוּכָן בְּסַנְדָּלֵיהֶן אֶלָּא עוֹמְדִין יְחֵפִין. ג כְּשֶׁיְּהוּ הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם לֹא יַבִּיטוּ בָּעָם וְלֹא יַסִּיחוּ דַּעְתָּן אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ כְּעוֹמֵד בִּתְפִלָּה וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהִסְתַּכֵּל בְּפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין אֶת הָעָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַסִּיחוּ דַּעְתָּם אֶלָּא כָּל הָעָם מִתְכַּוְּנִין לִשְׁמֹעַ הַבְּרָכָה וּמְכַוְּנִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים וְאֵינָם מַבִּיטִים בְּפְנֵיהֶם. אִם הָיָה הַכֹּהֵן הַמְבָרֵךְ אֶחָד מַתְחִיל לְבָרֵךְ מֵעַצְמוֹ וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתוֹ מִלָּה בְּמִלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר אֵין מַתְחִילִין לְבָרֵךְ עַד שֶׁיִּקְרָא לָהֶן שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר לָהֶם כֹּהֲנִים וְהֵם עוֹנִין וְאוֹמְרִים יְבָרֶכְךָ. וְהוּא מַקְרֵא אוֹתָן מִלָּה בְּמִלָּה עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ:

begins *sim shalom* [grant peace], nor may they leave their places until the Hazan has finished *sim shalom*, nor may they curl up their fingers until they have turned their faces away from the congregation. Ezra decreed that the *kohanim* should not go up to the platform wearing their sandals, but should stand barefoot. (3) When the *kohanim* bless the people, they must not look at the people, so that they not be distracted, rather their eyes should be toward the ground, like one who stands in prayer. No one may gaze at the faces of the *kohanim* when they are blessing the people, in order not to distract them. Instead, all the people should concentrate on hearing the blessing and should turn their faces toward the faces of the *kohanim* but not look at their faces. If there is only one *kohen* reciting the blessing, he begins saying the blessing by himself, and the Reader prompts him word by word, as described above. If there are two or more, they do not begin the blessing until the Reader calls them by saying "*kohanim!*" They respond by saying *yivarekhikhah.* He then prompts them word by word, in the manner described above.

VA'ETHANAN FOR THURSDAY NIGHT ואתחנן ליל ששי

צירוף יהוה

כ וְאֶתְכֶם֙ לָקַ֣ח יְדֹוָ֔ה וַיּוֹצִ֥א אֶתְכֶ֖ם מִכּ֣וּר הַבַּרְזֶ֑ל מִמִּצְרַ֔יִם לִהְיוֹת֙
לוֹ֙ לְעַ֣ם נַחֲלָ֔ה כַּיּ֥וֹם הַזֶּ֖ה: וְיִתְכּוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחֲלְתֵּהּ וְאַפֵּק יָתְכוֹן מִכּוּרָא דְּפַרְזְלָא
מִמִּצְרָיִם לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַמָּא אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין: כא וַידֹוָ֤ה הִתְאַנַּף־בִּי֙ עַל־דִּבְרֵיכֶ֔ם
וַיִּשָּׁבַ֥ע לְבִלְתִּ֖י עָבְרִ֣י אֶת־הַיַּרְדֵּ֑ן וְלִבְלְתִּי־בֹ֣א אֶל־הָאָ֗רֶץ הַטּוֹבָה

(20) But the Lord has taken you, and brought you out of the iron furnace, from Egypt, to be to Him a people of inheritance, as this day. (21) And the Lord was infuriated with me because of you, and swore that I would not cross over the Jordan, and that I would not come to the good land which the Lord your God

RASHI רש"י

(כ) **מִכּוּר.** הוּא כְּלִי שֶׁמְּזַקְּקִין בּוֹ אֶת הַזָּהָב: (כא) **הִתְאַנַּף.** נִתְמַלֵּא רֹגֶז: **עַל דִּבְרֵיכֶם.** עַל

(20) **מכור** — *A* **כור** *is a vessel in which one purifies gold.* (21) **התאנף** — *Means, He was filled with wrath.* **על דבריכם** — *Means,*

אֲשֶׁר יְדוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: וּמִן קֶדֶם יְיָ הֲוָה רְגַז עֲלַי עַל פִּתְגָמֵיכוֹן
וְקַיֵּים בְּדִיל דְּלָא לְמֶעֱבַר יָת יַרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא טָבָא דְּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ
אַחֲסָנָא: כב כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: אֱרֵי אֲנָא מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא
לֵית אֲנָא עָבַר יָת יַרְדְּנָא וְאַתּוּן עָבְרִין וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא טָבָא הָדָא: כג הִשָּׁמְרוּ לָכֶם
פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְדוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם
לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְדוָה אֱלֹהֶיךָ: אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא
תִּתְנְשׁוּן יָת קְיָמָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי גְזַר עִמְּכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֶלֶם דְּמוּת כֹּלָּא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:
כד כִּי יְדוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא: פ אֱרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵה
אֶשָּׁא אָכְלָא הוּא אֵל קַנָּא: כה כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ

is giving to you for an inheritance. (**22**) But I must die in this land, I must not cross over the Jordan: You however are to cross over, and you will possess that good land. (**23**) Guard yourselves, lest you forget the covenant of the Lord your God, which He made with you, and make for yourself a graven image — the likeness of anything, which the Lord your God has forbidden you. (**24**) For the Lord your God is a consuming fire, a jealous God. (**25**) When you will beget children and children to your children, and you will have been long established

RASHI רש"י

אוֹדוֹתֵיכֶם, וְעַל עִסְקֵיכֶם: (כב) **כִּי אָנֹכִי מֵת וְגוֹ' אֵינֶנִּי עֹבֵר.** מֵאַחַר שֶׁמֵּת מֵהֵיכָן יַעֲבֹר? אֶלָּא אַף עַצְמוֹתַי אֵינָם עוֹבְרִים: (כג) **תְּמוּנַת כֹּל.** תְּמוּנַת כָּל דָּבָר: **אֲשֶׁר צִוְּךָ ה'.** אֲשֶׁר צִוְּךָ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת: (כד) **אֵל קַנָּא.** מְקַנֵּא לִנְקֹם, אנפרמינ"ט בלע"ז (זִיךְ עֶרְהִיטְצֶען פִּייעֶרִיג זַיין) מִתְחָרֶה עַל רָגְזוֹ לְהַפְרַע מֵעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: (כה) **וְנוֹשַׁנְתֶּם.** רָמַז לָהֶם שֶׁיִּגְלוּ מִמֶּנָּה לְסוֹף שְׁמוֹנָה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה כְּמִנְיַן "וְנוֹשַׁנְתֶּם". וְהוּא הִקְדִּים וְהִגְלָם לְסוֹף שְׁמוֹנָה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְהִקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים

"because of you," "because of your doings." (**22**) **But I must die [in this land], I must not cross over [the Jordan] —** *Since he was to die, how could he cross over? But he meant; even my bones will not cross over.* (Sifrei *on Numbers 27:12*) (**23**) **תמונת כל** — *Means the likeness of anything* **אשר צוך ה' which the Lord your God** *has commanded you [not to do].* (**24**) **A jealous God —** *Jealous to avenge; in Old French,* enforment*; His anger is kindled to exact retribution from idol worshippers.* (**25**) **And you will have been long [... in the land] —** *He hinted to them that they would be exiled from it at the end of 852 years, according to the "Gematria" (numerical value) of the word* **ונושנתם***, but He exiled them earlier, at the end of 850 years. He did this two years earlier than the numerical value of* **ונושנתם***, in order that the*

וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְדֹוָה
אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: אֵרֵי תּוֹלְדוּן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתִתְעַתְּקוּן בְּאַרְעָא וּתְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן
צֶלֶם דְּמוּת כֹּלָא וְתַעְבְּדוּן דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי: כו הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבְדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים
עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן: אסְהֵדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא אֵרֵי מֵיבַד
תֵּיבְדוּן בְּפִרְיַע מֵעַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא תוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלַהּ
אֵרֵי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצוּן: כז וְהֵפִיץ יְדֹוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי
מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְדֹוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: וִיבַדַּר יְיָ יָתְכוֹן בְּעַמְמַיָּא
וְתִשְׁתָּאֲרוּן עַם דְּמִנְיָן בְּעַמְמַיָּא דִּי יְדַבַּר יְיָ יָתְכוֹן לְתַמָּן: כח וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא

in the land, and will corrupt yourselves, and make a graven image — the likeness of anything, and do evil in the eyes of the Lord your God, to provoke Him to anger; **(26)** I call as witness against you this very day the heaven and the earth, that you will speedily and utterly perish from the land to which you cross over the Jordan, to possess; you will not prolong your days upon it, but will be utterly exterminated. **(27)** And the Lord will scatter you among the peoples, and you will remain few in number among the nations to which the Lord will lead you there. **(28)** And there you will serve gods, the work of man's

RASHI **רש"י**

*prophecy about them should not be fulfilled "that you shall utterly perish." (verse 26) This is the meaning of what is said (Daniel 9:14), "And the Lord 'hastened' over the evil, and brought it upon us, for the Lord our God is charitable (**צדיק**)" — i.e., God was charitable with us, for He hastened, to bring the exile two years prior to its designated time. (Sanhedrin 38a; Gittin 88a)* **(26) I call as witness against you [... heaven and earth] —** *I hereby summon them to be witnesses that I have warned you.* **(28) And there you will serve gods —** *As the Targum explains: Since you serve those who serve them [idols], it is as though you [yourselves] serve them [i.e., the idols].*

ל"ונושַׁנְתֶּם" כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַיְּים בָּהֶם כִּי–אָבֹד תֹּאבֵדוּן וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁקֹד עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק ה' אֱלֹהֵינוּ". צְדָקָה עָשָׂה עִמָּנוּ, שֶׁמִּהֵר לַהֲבִיאָהּ שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּהּ: (כו) **הֵעִידֹתִי בָכֶם.** הִנְנִי מַזְמִינָם לִהְיוֹת עֵדִים שֶׁהִתְרֵיתִי בָּכֶם: (כח) **וַעֲבַדְתֶּם שָׁם אֱלֹהִים.** כְּתַרְגּוּמוֹ. מְשֻׁאַתֶּם עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאִלּוּ אַתֶּם עוֹבְדִים לָהֶם:

יֹאכְלוּן וְלָא יְרִיחָן: וְתִפְלְחוּן תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא עֲבַד יְדֵי אֲנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא
דִּי לָא יֶחֱזוּן וְלָא שָׁמְעִין וְלָא אָכְלִין וְלָא מְרִיחִין: כט **וּבְקַשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה**
אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: וְתִתְבְּעוּן מִתַּמָּן
דַּחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וְתִשְׁכַּח אֲרֵי תִבְעֵי מִן קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ: ל **בַּצַּר לְךָ**
וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְדוָה
אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ: כַּד יֵעוֹק לָךְ וַיְשַׁכְּחָנָךְ כֹּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בְּסוֹף יוֹמַיָּא וּתְתוּב
לְדַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ: לא **כִּי אֵל רַחוּם יְדוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ**
וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם:
אֲרֵי אֱלָהָא רַחֲמָנָא יְיָ אֱלָהָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְחַבְּלִנָּךְ וְלָא יִתְנְשֵׁי יָת קְיָמָא דַּאֲבָהָתָךְ דִּי קַיֵּים
לְהוֹן: לב **כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם**
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה

hands, wood and stone, which neither see, nor hear, nor eat, nor smell. **(29)** And from there you will seek the Lord your God, and you will find Him, if you seek Him with all your heart and with all your soul. **(30)** When you are distressed, and all these things happen upon you in the end of days, then you will return to the Lord your God, and obey His voice. **(31)** For the Lord your God is a merciful God, He will not leave you nor destroy you, nor forget the covenant of your fathers, which He swore to them. **(32)** For ask now regarding the early days which were before you, since the day that God created man upon the earth, and from the one end of heaven to the other end of heaven, whether there has

RASHI רש"י

(31) He will not leave you — *He will not let go of you with His hands. The expression* **לא ירפך** *expresses that He will not cause something — i.e., He will not cause you looseness from Him, [meaning] He will not separate you from Him. Similarly (Song of Songs 3:4), "I held him fast, and I would not let him loose (*אַרְפֶּנּוּ*)," which is not vocalized* אֲרַפֶּנּוּ *[which would mean to heal]. The term* **רפיון** *"letting slack" always adopts the* hif'il *[causative conjugation, that is, always causing someone else* **רפיון** *] or the hitpael [reflexive conjunction, that is, causing oneself* **רפיון***]. For example (II Kings 4:2),* **הרפה לה** *means lit. "give her looseness [i.e., an example of causing to others];" (Deuteronomy 9:14)* **הרף ממני** *means "Make yourself loose from me [i.e., an example of causing to oneself]."* **(32) לימים ראשונים** *— [The* ל *of* **לימים** *] here means regarding [the*

(לא) **לֹא יַרְפְּךָ.** מִלְּהַחֲזִיק בְּךָ בְּיָדָיו וּלְשׁוֹן "לֹא יַרְפְּךָ"
לְשׁוֹן לֹא יַפְעִיל הוּא לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לֹא יַפְרִישׁ
אוֹתְךָ מֵאֶצְלוֹ. וְכֵן: "אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ". שֶׁלֹּא נִנָּקֵד
אֶרְפֶּנּוּ כָּל לְשׁוֹן רִפְיוֹן מוּטָב עַל לְשׁוֹן מַפְעִיל
וּמִתְפָּעֵל כְּמוֹ הַרְפֵּה–לָהּ תֵּן לָהּ רִפְיוֹן. הֶרֶף מִמֶּנִּי
הִתְרַפֵּה מִמֶּנִּי: (לב) **לְיָמִים רִאשׁוֹנִים.** עַל יָמִים

הַשָּׁמַיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ: אֵרֵי שְׁאֵל כְּעַן
לְיוֹמָיָא קַדְמָאֵי דַּהֲווֹ קֳדָמָךְ לְמִן יוֹמָא דִּי בְרָא יְיָ אָדָם עַל אַרְעָא וּלְמִסְיְפֵי שְׁמַיָּא וְעַד סְיְפֵי
שְׁמַיָּא הַהָוָה כְּפִתְגָמָא רַבָּא הָדֵין אוֹ הַאִשְׁתְּמַע כְּוָתֵהּ: לג **הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים**
מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי: הַשְׁמַע עַמָּא קַל מֵימְרָא
דַּייָ מְמַלֵּל מִגּוֹ אֶשָׁתָא כְּמָא דִּי שְׁמַעַתְּ אַתְּ וְיִתְקַיֵּם: לד **אוֹ ו הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא**
לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד

been, anything like this great thing, or has the likes of it been heard? **(33)** Did ever a people hear the voice of God speaking out of the midst of the fire as you have heard, and live? **(34)** Or has any god tried to come and take him a nation from the midst of a[nother] nation, with trials, signs, and wonders, and with war and a strong hand, and with an outstretched arm, and with great awesome

RASHI **רש"י**

days]. **[Ask now regarding the early days ...] and from the one end of heaven —** *i.e., and also ask of all the creatures from one end to the other. This is its plain meaning, but a Midrashic explanation is: This teaches us regarding Adam's height, which was from earth to heaven, and that this is the very same measurement "as from one end of heaven to the other." (Sanhedrin 38b)* **[Ask ...] whether there has been anything like this great thing —** *And what is this great thing? That which follows: Did ever a people hear, etc. and* **(34) הנסה אלהים —** *Has any God done miracles (***נס***) To go and take him a nation [from the midst of a nation ...] — All the letters* ה *have interrogative prefixes, and therefore they are vocalized with a* hataf patah **הנהיה** *has there been?* **הנשמע** *has it been heard?* **השמע** *did there hear?* **הנסה** *has it been tested?* **With trials —** *through tests. God showed them His might, as an example, (Exodus 8:5) "[and Moshe said to Pharaoh] challenge me [to fix a time]," whether I am able to do so. This is an example of a* **נסיון**, *a test.* **באתת —** *with signs, so that they should believe that he is the messenger of the Omnipresent, as, e.g., (Exodus. 4:2) "What is that in your hand?"* **ובמפתים —** *These are wonders, God brought upon them (the Egyptians) wondrous plagues.* **And with war —** *at the Sea of Reeds, as it*

רִאשׁוֹנִים: **וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם.** וְגַם שְׁאַל לְכָל הַבְּרוּאִים אֲשֶׁר מִקָּצֶה אֶל קָצֶה. זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: מְלַמֵּד עַל קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהָיְתָה מִן הָאָרֶץ עַד הַשָּׁמַיִם וְהוּא הַשִּׁעוּר עַצְמוֹ אֲשֶׁר מִקָּצֶה אֶל קָצֶה: **הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה.** מַהוּ הַדָּבָר הַגָּדוֹל? הֲשָׁמַע עָם וְגוֹ': (לד) **אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים.** הֲכִי עָשָׂה נִסִּים שׁוּם אֱלוֹהַּ לְבֹא לָקַחַת לוֹ גּוֹי וְגוֹ' כָּל הֵהִי"ן הַלָּלוּ תְּמִיהוֹת הֵן לְךָ נְקוּדוֹת הֵן בַּחֲטָף פַּתָּ"ח: הֲנִהְיָה, הֲנִשְׁמַע, הֲנִסָּה, הֲשָׁמַע: **בְּמַסֹּת.** עַלְיְדֵי נְסִיּוֹנוֹת הוֹדִיעָם גְּבוּרוֹתָיו, כְּגוֹן: "הִתְפָּאֵר עָלַי" – אִם אוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן, הֲרֵי זֶה נְסָיוֹן: **בְּאֹתֹת.** בְּסִימָנִים לְהַאֲמִין שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, כְּגוֹן מַזֶּה בְּיָדְךָ: **וּבְמוֹפְתִים.** הֵם נִפְלָאוֹת, שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת מֻפְלָאוֹת. **וּבְמִלְחָמָה.** בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה'

חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם
יְדוָֹד אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: או נסין די עבד יי לאתגלאה למפרק להּ עם
מגו עם בנסין באתין ובמופתין ובקרבא ובידא תקיפא ובדרעא מרמא ובחזונין רברבין ככל
די עבד לכון יי אלהכון במצרים לעיניך: לה **אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְדוָֹד הוּא**
הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: אַתְּ אִתְחֲזֵיתָא לְמִדַּע אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהִים לֵית עוֹד בַּר
מִנֵּהּ: לו **מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ**
אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמְעָךְ יָת קַל
מֵימְרֵהּ לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא אַחֲזָיָךְ יָת אֶשָׁתֵּהּ רַבְּתָא וּפִתְגָּמוֹהִי שְׁמַעַתְּ מִגּוֹ אֶשָׁתָא: לז **וְתַחַת**
כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ

deeds, as all that the Lord your God did for you in Egypt before your eyes? **(35)** To you it was shown, in order to know that the Lord He is God — there is none besides Him. **(36)** From the heaven, He made you hear His voice, to instruct you; and upon the earth He showed you His great fire; and you heard His words out of the midst of the fire. **(37)** And because He loved your fathers and chose their seed after them, He brought you out from Egypt before Him

RASHI רש"י

נִלְחָם לָהֶם": (לה) **הָרְאֵתָ.** כְּתַרְגּוּמוֹ אִתְחֲזֵיתָא כְּשֶׁנָּתַן הַקָּבָ"ה אֶת הַתּוֹרָה, פָּתַח לָהֶם שִׁבְעָה רְקִיעִים וּכְשֵׁם שֶׁקָּרַע אֶת הָעֶלְיוֹנִים, כָּךְ קָרַע אֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי, לְכָךְ נֶאֱמַר: אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת: (לז) **וְתַחַת כִּי אָהַב.** וְכָל זֶה תַּחַת אֲשֶׁר אָהַב: **וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו.** כְּאָדָם הַמַּנְהִיג בְּנוֹ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְסַע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ וְגוֹ' וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם" דָּבָר אַחֵר: וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו, בִּפְנֵי אֲבוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶגֶד אֱבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא". וְאַל תִּתְמַהּ עַל שֶׁהִזְכִּירָם בִּלְשׁוֹן יָחִיד שֶׁהֲרֵי כְּתָבָם בִּלְשׁוֹן יָחִיד

is said (Exodus, 14:25), "For the Lord is fighting for them." **(35) הראת** *— As the Targum explains it: You have been shown. When the Holy One, blessed be He, gave the Torah, He opened for Israel the seven heavens. And just as He tore open the upper regions, so did He tear open the lower, and they saw that He is One. Accordingly, it is stated, "To you it was shown, in order to know [that the Lord He is God - there is none else besides Him]."* **(37) And because He loved —** *I.e., all this was because He loved [your fathers].* **He brought you out ... before Him —** *Like a man who leads his son before him, as it is stated (Exodus 14:19), "And the angel of the Lord that went [before the camp of Israel] traveled and went behind them." Another explanation: And he brought you forth* **בפניו** *in his presence;— i.e., in the presence of his fathers, as it is said (Psalms 128:12), "In the presence of their fathers, He did wonders." And do not wonder how it is that it refers to them (the fathers) in the singular tense (with* **בפניו** *instead of* **בפניהם***), for you see it has already written about them in the singular, "And he chose*

הַגָּדֹל מִמְּצְרָיִם: וְחָלַף אֵרֵי רְחִים יָת אַבָהָתָךְ וְאוֹתְרַעֵי בִּבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי וְאַפְקָךְ בְּמֵימְרֵהּ
בְּחֵילֵהּ רַבָּא מִמְּצְרָיִם: לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ
לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: לְתָרְכָא עַמְמִין רַבְרְבִין
וְתַקִּיפִין מִנָּךְ מִן קֳדָמָךְ לְאָעֳלוּתָךְ לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין: לט וְיָדַעְתָּ
הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְדוָֹה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד: וְתִדַּע יוֹמָא דֵין וּתְתוּב לִלְבָּךְ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהָא
דִּשְׁכִנְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְרָע לֵית עוֹד: מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו
וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְדוָֹה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ כָּל־הַיָּמִים: פ וְתַטַּר יָת קְיָמוֹהִי וְיָת פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵין דִּי ייֵטַב
לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ כָּל יוֹמַיָּא: שלישי מא אָז
יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ: בְּכֵן יַפְרֵשׁ מֹשֶׁה

with His great strength. **(38)** To dispossess nations greater and mightier than you, from before you, to bring you and give to you their land for an inheritance, as [it is] this day. **(39)** And you will know this day, and consider it in your heart, that the Lord He is God in heaven above, and upon the earth below, there is none else. **(40)** And you will observe His statutes and His commandments, which I command you this day, that it may be well with you and your children after you, and that you may prolong your days upon the earth which the Lord your God gives you forever. **(41)** Then Moshe separated three cities across the

RASHI **רש"י**

his זרעו *offspring (lit. seed)* אחריו *after him."* **(38) ממך מפניך —** *The verse can be explained by reversing the order of its phrases: To dispossess [מפניך] from before you, nations greater and mightier [ממך] than you.* **As [it is] this day —** *as you see today.* **(41) אז יבדיל —** *[The future form* יבדיל *instead of the past form* הבדיל *is to be explained]: Moshe set his heart to anxiously implement the separation of these cities. And even though they were not to serve as cities of refuge until they separated those of Canaan, Moshe said, Any commandment that is possible nevertheless to fulfill, I will perform (Makkot 10a).* **Across the Jordan towards the sunrise —** *I.e., on that side which is to the east of the*

"וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו": (לח) **מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ.** סָרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ לְהוֹרִישׁ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִמְּךָ: **כַּיּוֹם הַזֶּה.** כַּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם: (מא) **אָז יַבְדִּיל.** נָתַן לֵב לִהְיוֹת חָרֵד לַדָּבָר שֶׁיַּבְדִּילֵם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיְּבָדְלוּ אוֹתָן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: מִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָהּ, אֲקַיְּמֶנָּה: **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ.** בְּאוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁבְּמִזְרְחוֹ שֶׁל

תְּלַת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִדְּנַח שִׁמְשָׁא: מב **לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח**
אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס
אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי: לְמֵעִירוֹק תַּמָּן קָטוֹלָא דִּי יִקְטוֹל יָת חַבְרֵהּ בְּלָא
מַנְדְּעֵי וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ מֵאִתְמַלֵּי וּמִדְקַמּוֹהִי וְיֵעֲרוֹק לְחַד מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיֵּם:
מג **אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי וְאֶת־רָאמֹת**
בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: יָת בֶּצֶר בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא מֵישָׁרָא
לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וְיָת רָאמוֹת בַּגִּלְעָד לְשִׁבְטָא דְּגָד וְיָת גּוֹלָן בְּמַתְנָן לְשִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה: מד **וְזֹאת**
הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְדָא אוֹרַיְתָא דִּי סַדַּר מֹשֶׁה קֳדָם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מה **אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה**
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם: אִלֵּין סָהֲדָוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי מַלִּיל
מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם:

Jordan towards the sunrise: **(42)** So that a slayer might flee there, he who kills his fellow man unintentionally, but did not hate him in time past; that he may flee to one of these cities, so he might live, **(43)** Betzer in the wilderness, in the plain country for the Reuvenites; and Ramot in Gilead, for the Gadites; and Golan in the Bashan, for the Menassites. **(44)** And this is the Torah which Moshe set before the children of Israel: **(45)** These are the testimonies, statutes and judgments, which Moshe spoke to the Children of Israel, when they went out of Egypt.

RASHI **רש"י**

Jordan. **מזרחה שמש** — *Because the word* מזרחה *is in the construct state, the vowel of the* ר *is a* hataf *(vocal* sh'va*), the meaning being, "the rising of the sun," i.e., the place of the sunrise.* **(44) And this is the Torah** — *The one which he is about to set out after this chapter.* **(45) These are the testimonies ... which [Moshe] spoke** — *These are the very same ones which he spoke when they went out from Egypt; and he reviewed and taught (these laws) again in the plains of Moav.*

יַרְדֵּן: **מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ.** לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק נְקוּדָה רי"ש בַּחֲטָף: מִזְרָח שֶׁל שֶׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ: (מד) **וְזֹאת הַתּוֹרָה.** זוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְסַדֵּר אַחַר פָּרָשָׁה זוֹ: (מה) **אֵלֶּה הָעֵדֹת וְגוֹ' אֲשֶׁר דִּבֶּר.** הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם חָזַר, וּשְׁנָאָהּ לָהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב